

UR MITT VRAKREGISTER

Jag har i tidigare nummer av MAS/Meddelande redogjort för ett antal fartygsförlisningar i Mälaren. Hittills har jag publicerat 120 av 238 kända vrak. Publiceringen har skett i den ordning vraken anträffats med en löpande numrering. I nummer 3/80 återfinnes nr 1 - 72 och i 3/84 nr 73 - 99 och slutligen i nr 4/84 nr 100 - 120, varför denna fortsättning av listan börjar med nr 121.

Listan omfattar alla typer av förlista fartyg såsom prämar, slupar, ångfartyg och motorfartyg. En del av dem ligger kvar som vrak medan andra i sinom tid har bärgats.

- 121) Prämen UNDERÅS 19 eller 21 Pricken Pallen, Näsfjärden
 Prämen byggdes av stål under 1960-talet å Oskarshamnsvärvet för Underås Sand- och Grus AB:s räkning. Den var utrustad med bl.a. självlossare och annan teknisk utrustning för c. 500.000 kr. Prämen bogserades från Lötens sandtag via Skeppsbackasundet mot Stockholm med sandlast vid nyåret 1980-81. Fartyget fick i nyisen en spricka i fören och sjönk vid pricken Pallen på Näsfjärden. Prämen bärgades snabbt med hjälp av lyftkranen Lodbrok, varefter Lodbrok drogs mot Stockholm med prämen hängande i vajrarna. Prämen taprades vid ett tillfälle, varför bärgningen fick tagas om vid ett tillfälle. Prämen är nu i trafik igen.
 Position: N59° 26,1" O17° 41,0"
- 122) Skolgrundz krog, Sigtuna Sönderslagen skuta
 Dr Ilmar Arens excerpt ur Svea Hovrätts renoverade domböcker:
 Vid laga Rådstuga i Sigtuna 15 november 1680 klagar hustru Elisabeth, framlidne Thomas Johanssons änka, över Johan Matsson i Telgby och Per Bengtsson i Negelstena att de hösten 1679 lånat hennes skuta för en stockholmsresa. De hade försummat sig genom att lägga till vid Skohlgrundz krog torsdagen 4 november 1679. Av en häftig storm drevs skutan upp på en sten, varvid styret blev sönderslaget samt att skutan dessutom tagit någon skada.
 Position: N59° 35,65" O 17° 45,5 "
- 123) Fartygsvrak Kajen i Mariefred
 Mellan kajen och ångbåtsbryggan i Mariefred, ett 20-tal meter från land, ligger resterna av ett segelfartyg. Endast botten och några spant återstår, troligen är fartyget byggt på klink. Fartyget har sjunkit på grunt vatten och har varit väl synlig i sitt sjunkna tillstånd. I seklets början tog ortens snickare hand om en hel del virke från det sjunkna fartyget till sin verksamhet. Även hans efterträdare i ämbetet har fortsatt med virkesplockandet från skutan.
 Position: N59° 15,4" O17° 13,75"
- 124) Fartygsvrak Mariefreds småbåtshamn
 Ett fartygsvrak har fram till 1940-talet varit synlig där småbåtshamnen nu är belägen. Platsen innanför vraket muddrades sedermera upp till småbåtshamn och muddermassorna lades i en bank utanför småbåtshamnen till dess vindskydd. Troligen har muddermassorna lagts över vraket. Samtidigt stenskoddes stranden och bryggor anlades. Jag har avsökt området genom dykning men inte funnit några spår av vraket.
 Position: N59° 15,65" O17° 14,0"
- 125) Korvetten LAGERBJELKE Enhörna varv, Ytterenhörna
 Korvetten LAGERBJELKE byggdes för svenska flottans räkning år 1849. Dim. Längd 33.7 meter, Bredd 9.5 meter, 550 ton, och hade 139 mans besättning. Korvetten var tillsammans med EUGENIE och VANADIS logementsfartyg vid sekelskiftet 1900. LAGERBJELKE såldes år 1910 av flottan obekant till vem. Fartyget inköptes uppenbarligen av grustagsägarna Axel och Alfred Svensson samt Mauritz Bengtsson i Ytterenhörna socken vid Södra Björkfjärden. Vid deras grustag var stranden rätt så långgrund och grustaget drevs under primitiva former, varför det f.d. stolta logementsfartyget lades som lastramp invid stranden som brygga. Grusjakterna fick då lägga till på utsidan av LAGERBJELKE och gruset dumpades då rakt med i fartygen. Ungefär 1930 hade grustaget upphört, men LAGERBJELKE låg kvar och förföll alltmer. De omkringboende passade under början av 1930-talet på att lägga beslag på allt löstagbart virke. Innehavaren av Enhörna varv, som ligger alldeles intill vraket, tog hand om berghulten för att använda dessa som slipers under varvets sjösättningsvagn.
 Position: N59° 16,7" O17° 30,5"

- 132) **Partygsvrak** Alby tegelbruksvik, Svartsjölandet
Partygsvraket ligger i viken där Alby tegelbruk på västra sidan av Svartsjölandet tidigare låg. Tegelbruket anlades 1840-64 och upphörde 1865-89. Vraket har bordslagsida och har 25 spant. Vraket är 20 meter långt och c. 4 meter brett. Vraket är helt upp till sin egen vattenlinje och de klinkade spanten reser sig ytterligare 1 meter upp. Förspantet är kraftigt framåtlutande. Spant- och bordtjocklek antyder att detta är ett "inlandsfartyg" och rätt gammalt.
Position: 59° 21,7" 017° 39,1"
- 133) **slupen JOSEFINA** Sandvikens brygga, Ytterenhörna
J. David Pettersson, En återblick på flydda tider (Enhörna hembygdsförening):
"Vid Sandviken fanns under 1890-talet 4 stugor. I en av dem bodde skeppare Jansson med hushållerskan Karin Hagberg. De hade seglat på Mälaren i många år, men nu var deras skuta gammal och murken. Den låg sjunken straxt intill Sandvikens brygga."
JOSEFINA är skepsmått i Stockholm 1877 och 1881 till 17.14 meters längd och 6.20 meters bredd.
Botten består på hela området runt Sandvikens brygga av sand, vilket medför att helt moderna flaskor t.ex. är begravda i sanden. Fjärden är helt öppen, vilket medför att nordliga stormar går ohejdat in mot stranden vid Sandvik. Detta i förening torde ha medfört att vraket nu är helt sönderslaget och begravt under sanden. Vraket har eftersökts utan resultat.
- 134) **Partygs- och palissadlämningar** Arbogaån, Kungsörs hamn
En person född vid sekelskiftet har i början av 1920-talet, som extraförtjänst, fiskat upp sjunktimmer utanför Kungsörs hamn, som han sålt till ett därvarande sågverk. Sågverket brann ned i början av 1930-talet. Under denna upplockning av sjunktimmer kom även diverse fartygslämningar med upp i form av svartek. Träet såg gammalt ut. Vid dykkontroll i hamnen sommaren 1982 fann jag att botten bestod till största delen av småsten och grovt grus. Efter den norra åkanten, efter vassen, fanns rester av en träpalissad, ditsatt i början av 1800-talet för att skydda den lösa åkanten mot ångbåtarnas svallvågor. Mitt i ån stack det upp några spant i en längd av ett par meter. Resterna ligger helt begravda i gruset och blåleran därunder.
Position: N59° 25,7" 016° 6,0"
- 135) **Pråmvrak** Sättra brygga, N Adelsö
Denne tidigare ägaren till Sättra gård på norra Adelsön anskaffade på 1920-talet några pråmar för att frakta dit byggnadsmaterial med. Med detta material uppfördes övriga byggnader runt huvudbyggnaden. En av dessa pråmar ligger sjunken i viken vid Sättra gård, syd om bryggan. Pråmen är utmärkt med störor i fören och aktern. Pråmen är snetsgattad och byggd av furu på kravell med innergarnering. Den är i stort sett hel upp till sin relingen. Pråmen saknar däck. Uppmätt till 19.00 meters längd och 4.80 meters bredd. Vraket ligger 0.5 meter under vattenytan.
Position: N59° 24,8" 017° 27,8"
- 136) **Pråmvrak** Sättra brygga, N Adelsö
Omständigheter som ovan. Pråmen är sänkt och använd som bryggunderlag för den brygga som finns i Sättraviken nu. Bordsidorna saknas delvis, varför någon uppmätning ej kunnat ske. Pråmen ligger dock med aktern mot land, och i pråmens längdriktning har man fortsatt bryggbygget med sedvanliga stenkistor.
- 137) **Pråmvrak** Drottningshamns krog, Hamnskär
Pråmen ligger på 3 meters djup utanför sjöboden vid Drottningshamns krog på hamnskär. Den ligger med fören i västlig riktning och är byggd av furu på kravell med flat akterspegel. Pråmen är hel upp till relingen och är däckad. Luckargerna sitter kvar. Längden är uppmätt till 18.70 meter och bredden till 5.85 meter. Fiskaren på Ridö berättar att pråmen sänktes på platsen när "bolaget" inte längre hade någon användning av den.
Position: N59° 19,25" 017° 24,4"
- 138) **Boskapsfärja** Ekensberg, Överenhörna
"Några anteckningar om Överenhörnas historia", Ekensbergs historia: Boskapskötsel: Ön Hamnskär arrenderades av kronan för jaktens skull, men man hade även bete där. Man skjutsade över boskapen på en färja från äldsta bryggan (det finns sammanlagt 4 bryggor vid Ekensberg). Denna färja sjönk vid bryggan och man kan se den ännu på botten (1957).
Enbart större träsjök återfinnes i dag runt Ekensbergs brygga.

139) Förlist skuta

Kurösundet, S. Björkfjärden

Utdrag ur Stockholms Stads Tänkebok år 1602

24/11 1602 Simonn Erichsson kom för rätten och tillkännagav att han i somras legde Thomas Fisk en skuta att hempte hem wedh medt, då han kräver tillbaka skutan ger honom Thomas Fisk ej annat än spotska ord. Thomas Fisk svarar att om tamp och thugh hullit hade och skutan blefitt behållen. Förhör med besättningen: Erich Hansson: Weden togs in i Gripsholmsviken. Kl. 8 på morgonen gingo de ut och hade gott bör men när de kommo ut öfver Prästfjärden och i Hamnasundet kastade sig wädret om i östersöder i en hufvudstorm när de kommo dit låg en skuta där före dem och folket ombord bad dem fälla ankaret men det grep ej /flyet på ankaret var borta/ därför nödgades de hålla åt Björkfjärden och hade så årona och bryggan ute så de hand hjälpa sig om Ridöön, men skutan ville ej lyda rodret, årona gick sönder och skutan drev in på grundet mellan Ridöön och Curöön. Snart slogs skutan omkull af wädrett och weden drev till landett, der blefue de så länge som the hentede wederen ihoop, som på skutan war seglet och annat tiigh, huilket de haffue satt hos en bonde der sammastadz. Men sadde Erich hade de haft ett gott ankare och en god trätz så hade de ingen nödh haft. Samme witsnibördt af Anders Månsson och Gumme Olsson. Målet uppskjöts till lördag för utredning.

29/11 1602 Simon Erichsson tyckte de skulle legat kvar i Gripsholmsviken tills wädret blivitt bättre. Domen blev att de fick betala hälften var av skadan.

Eventuella vrakrester har eftersökts vis grunden i Kurösundet utan att några av vrakspillror kunnat anträffas.

140) Pråmvrak

V Ridö huvud, Ridöns södra del

"Gamle fiskaren" på Ridön berättar att en eller möjligen två pråmar ligger i "sexans vik" och att de skall vara rätt gamla. Några närmare detaljer känner han inte till om dem.

Viken som avses är den med timmernedsläppet väster om Ridö Huvud på Ridöns södra del. Området avsågt år 1982 och då återstod några spridda kravellade spant och några bordplankor.

Position: N59° 19,45" 017° 26,6"

141) Pråmvrak

St. Granskär, Ridön, Västerås.

På Stora Granskär, NO Ridön, Västeråsfjärden, ligger Segelsällskapet Vegas klubbholme. Invid deras brygga har det lagts en pråm någon gång för slutet av 1950-talet. Pråmen ligger med fören mot land och aktern rakt ut. Den är byggd av furu på kravell med innergarnering. Pråmen har inledningsvis upprankrats som vågbrytare, men har sedermera sjunkit och är nu helt nerbruten under vattenlinjen.

Position: N59° 31,2" 016° 39,8"

142) Fartygsvrak

V. Lindskär, Mariefredsviken

Fartyget har med tegellast gått på stengrynnan väster om Lindskär kommande från söder. Vraket ligger med fören i NV riktning. Vraket ligger på 2 meters djup och är sönderbrutet och ligger till stor del under tegellasten. Kvarvarande rester av vraket är c. 12 meter långt. 9 spant kan följas i en rad. De klinkade borden är c. 2 dm breda. Tegelstorleken är 29.5 x 14 x 7 cm.

Sormarstugeägaren på Lindskär känner till vraket och de har under årens lopp rensat bort en del omkringflutet bräte. Position: N59° 16,27" 017° 18,55"

143) Fartygsvrak

Tullhusviken, Långholmen

Omedelbart O om Tullhusviken på Långholmen i Stockholm (nedanför klipphällen) ligger på 1½ meters djup närmast stranden en större samling tegel. Omedelbart NV därom ligger rester av klinkade spant med bordplank i vars NV ände en femkloig skutdrag ligger. Vraket verkar tämligen gammalt. Närmare uppgifter om denna förlisning saknas.

Position: N59° 19,45" 018° 1,75"

144) Fartygsvrak

Brogårds brygga, Lossa socken

Vraket av en slup ligger c. 150 meter V om Brogårds f.d. ångbåtsbrygga. Av vraket, som ligger på 2 meters djup, återstår det botten och spant. Fören ligger i västlig riktning. Fartyget tycks ha sjunkit av ålder och visdom i seklets början. Uppmätt till 17.5 meter i längd och 6.40 meter i bredd. Ett drygt 10-tal spant återstår. I seklets början bodde 2-3 skepnare vid bryggan.

Position: N59° 29,5" 017° 37,4"

- 145) Pråmvrak Brogård, Lossa socken
 Vid udden mellan Brogårds brygga (Fiskartorpet) och tegelbruket ligger en
 små sjunken i strandkanten. Vraket är mycket hoprasat. Byggt av furu på kravell
 och längden är uppmätt till 15.60 meter. Relingen ligger straxt under vattenytan.
 På platsen hade innehavaren av Brogård, greve Posse, ett enklare varv där gårdens
 småvrak byggdes.
 Position: N59° 29,55" 017° 37,00"
- 146) Fartygsvrak Brogård, Lossa socken
 Bara ett 10-tal meter väster om ovanstående vrak ligger detta vrak i strand-
 kanten. Byggt av furu på kravell och uppmätt till 30.0 meters längd och minst 4.60
 meters bredd. Fartyget är helt nerbrutet till vattenlinjen, men är därunder tämligen
 hel.
 Position: som ovan
- 147) Fartygsförklisning Fittja by, Lagunda socken
 I Uppsala Landsarkiv återfinnes bl.a. Uppsala Stadsarkiv H V:4 innehåller
 Diverse räkenskaper 1730 - 1829 och där återfinnes "Räkenskaper över hamn -& grund-
 penningar samt baggareverket år 1730 - 1809"
 Där i noteras för 1801 14 december "För Wessmanska jagtens upptagande wid Gåsnabben
 enligt Högädle Magistratens beordrande enl. räkning och verifikationer 29.8 Rdr"
 Gåsnabben har legat rakt norr om Fittja by i Lagunda socken. Platsen heter nu
 Båtsholmen.
 Uppsala Lantmäteri har 3 kartor över den aktuella platsen:
 1) från 1710 utvisar den aktuella udden utan namn och bebyggelse.
 2) från 1763 utvisar samma udde utan namn men med 1 hus på.
 3) från 1860 utvisar samma udde utan namn och bebyggelse.
 Fartyget har inte närmare kunnat identifieras i Uppsala hamnjournals, mät-hand-
 lingar eller skeppslistor.
 Position: N 59° 43,7" 0 17° 26,2"
- 148) motorfartyg/lustfartyg TRYGGÖ/6882 Johannesfreds brygga, Ulvsunda
 Vid Johannesfreds brygga i Ulvsunda, Stockholm, har det i ett antal år varit
 arbetsplats för småskutor som omändras till lustfartyg och de tilltänkta fritidsnöjen
 som man misslyckas med ligger i vassarna runt bryggan. Bl.a. ligger motorfartyget
 TRYGGÖ/6882 strax norr om bryggan. Hon har legat där de senaste 10 åren och bryts ner
 allt mer för varje år. Och alldeles intill henne ligger vraket efter MAY-BE ex SIGRUN,
 ett fartyg med finländskt förflutet.
- 149) 2-mast skonerten HELLEVI/4643 Flottviken, Steninge, Sigtuna
 Fartyget byggdes år 1906 i Sjötorp, av furu på kravell. Längd 27.01 meter,
 Bredd 7.05 meter. Hon är fritidsfartyg sedan slutet av 1960-talet. HELLEVI såldes
 till en uppsalakonstnär 1972, vilken hade båten uppkörad i Uppsala hamn. Båten
 flyttades senare till Sigtunas hamn och där togs den sedermera över av Sigtuna kommun
 som betalning för några obetalda avgifter. Hösten 1974 drogs den till Flottvikens
 mynning vid Steninge strax söder om Sigtuna. I januari 1975 hade Sigtuna brandkår
 brandövning på fartyget. Efter det att båten brunnit färdigt sjönk de kvarvarande
 resterna i Flottvikens mynning.
 Position ungefär: N59° 35,7" 017° 46,7"
- 150) Pråmvrak Skå-Säby brygga, Färingsö
 En småvrak med en telefonkioskliknande hytt lades för c. 30 år sedan c. 50 meter
 väster om Skå-Säby ångbåtsbrygga för att bilda underlag till en brygga. Pråmen blev
 ditlagd, men bryggan blev aldrig byggd. Pråmen är spetsgattad och är byggd av furu
 på kravell och har innergarnering. Pråmen är nu i dålig kondition, styrbords sida är
 till stor del borta och babords sida är av på flera ställen.
 Position: N59° 18,6 017° 44,1"
- 151) Pråm Säbyholmarna, Skå-Säby, Färingsö
 Pråmen, som är av okänd identitet, har använts som bostadspråm och flyttats
 mellan olika platser vartefter som den motats bort. Straxt ost om Säbyholmarna har
 den legat de senaste 35 åren. Bostadsdelen är hopsnickrad av tomlådor och plank.
 Plåtskod upp till relingen. Den är nu i dålig kondition och är delvis utbränd.
 Position: N59° 18,45" 017° 44,2"

152) jakten JACOBUS ex SANCT JACON Slandön, Södra Björkfjärden
Byggt av ek och furu på kravell. Längd 44.00 fot, Bredd 13.40 fot, 15.53
svåra läster. Förekommer i Thorshälla Skeppareskrås förteckning över lastordningar
Ärligen fr.o.m. 1787. År 1843 tillhör fartyget rådmän Schotte i Eskilstuna och
föres av skepparen Carl Frans Blomberg. Fartyget förliszer norr Slandön på Södra
Björkfjärden 19 juli 1843.

Ur Thorshälla Rådhusrätts Dombok hämtas följande sjöförklaring:

24 juli 1843 §42

S.D. Uplästes en af skepparen Carl Frans Blomberg den 21:te i denna månad ingifwen
så lydande skrift:

Till Thorshälla Stads Högädle Rådhus Rätt

Enligt sistledne Fredag den 21 juli d.å. till Adle Magistraten gjord anmälan
Rörande den sistlidne onsdags morgon den 19 dennes timade olyckshändelse med mitt
förda fartyg Jackten Jacobus får jag inför Högädla Rätten afgifwa förjande förklaring.

Sistlidna måndags afton d. 17 juli d.å. efter slutat inlastning af diverse spann-
mål och andra varueffekter tillhöriga diverse ägare dervid instufning med all möjlig
sorgfällighet togs såväl för fartygets som lastens lovering. Enligt den på Mälarefar-
vattnet vanliga lastningsmetod, afseglades från Kornhamn i Stockholm kl. 6 med NO
laber vind vid pass kl. 10 samma afton förändrades vinden till Väst med tilltagande
Kultie färden fortsattes med lovering till kl. 2 på tisdagsmorgon. Hamnade vid Rösten
för hård Westlig vind till eftermiddagen samma dag. Seglade med aftagande Westlig vind
medelst lovering vinden aftog till westlig vid pass kl. 7 på aftonen farten fortsattes
med sex tills kl. 8 då vinden kom från öster med laber kallt och duggregn vilken ~~gick~~
något ökade drog sig till SO samt senare på afton mer sydlig vid pass kl. 11 sprang
vinden med så kallad fallbys våldsamt till SSW vindens hastiga omslag hindrade
möjligheten att fortsätta framfarten och Fartygets svåra krängning hindrade möjlig-
heten till vändning genom eller undan vinden. För att hålla Fartyget upprätt Resolv-
erades att ankra, hvilket äfven lyckades, och hade vi läns med pumpen till kl. vid
pass 9 på onsdags morgon då fartyget af den mer och mer ökade stormen och höga sjö-
brytningen ej mer kunde hollas läns varpå fölide dess häftiga nedsiunkande på 8:ta
famnars djup ungefär 1/3 dels mil Norr från Slandö utan vidare skedde lifsbergningen
matrosen på några sammanräfsade smålandsbräder samt jag på en af fartygets landgångs-
plankor fartygets jolle var redan borta drifven genom krammans utryckning utur stäffen
efter ungefär 3/4 timmes tid och omkring en svensk sjömil färd landades på Ekerö nära
Rasta borg för att ej församma tillkänna gifwa den timade olyckshendelsen färdades jag
med möjliga första lägenhet med ångfartyget Gustaf Wasa till Strengnäs varest händel-
sen vederbörligen anmäldes och färden fortsatte med skyndsamt till Thorshälla.

Sannfärdigheten af ofvan anförda berättelse vill jag såväl som min besättning
matrosen Eric Lustig med vår lifliga ed styrka.

Thorshälla d. 21 juli 1843
C.F. Blomberg

5 augusti 1843 § 46

S.D. Företrädde skepparen Carl Frans Blomberg och anhöll, att härvid jemväl tillstädse-
warande matrosen Eric Lustig, kunde varda för dödsfalls skull på ed afhörd, till
bestyrkande af de upgifter Blomberg, rörande en den 19 sistlidna juli med jackten
Jacobus timade sjöskada meddelat uti den af honom hit till Rådhusrätten ingifne och
uti Domboken för den 24 i nyssnämnda månad intagne skrift.

Denna begäran blef af Rådhusrätten med anledning af 17 Cap. 23:ön Rättegångs Balken,
och under förbehåll af öppen jäförättighet för den ene den vittnesmålet framdeles
kunde anses röra bifallen; huadan Lustig fick aflägga vittnes ed, derefter och sedan
förenämnde skrift nu åter blifvit upläst. Lustig förklarade, att alla deruti anförde
omständigheter, voro sanna förhållandet fullkomligt öfverensstämmande, samt tillade,
att innan åtgärden med ankarets fällande vidtogs, hade fartyget varit så krängande
åt styrbords sida, ehuru storseglet sedan då af en vindby besättningen på afstånd
förmärktes blifvit till hälften struket, bom och segel likväl varit till stor del
liggande i vattnet, och pumpen som stod midskepps icke kunnat länsa fartyget.

Wittnesmålet uplästes och vidkändes; och skulle häröfver utdrag af Domboken
meddelas.

Thorshälla Skeppareskrås protokollsböcker:

Endast 1 möte avhölls varje år under denna tidsperiod. Ett möte avhölls i april 1843 och nästa möte avhölls i april 1844. Inget är nämnt i skrähandlingarna om denna olycka. I § om fartygens Tourordning 1843 noteras att Jacobus föres av skeppare Blomberg. Jacobus saknas i 1844 års och senare Tourordningar.

Westmanlands Läns Tidning torsdag 20 juli 1843

Under den starka stormen förl. gårdag sjönk i segelleden midt å Björkfjärden ett Thorshälla-Fartyg, destineradt till hemorten med åtskilliga waror ifrån Stockholm. Då ångfartyget Yngwe Frey Passerade stället, syntes blott en liten del af masten, och Besättningen skulle med yttersta möda hafva räddat sig på några plankor. Åfwen ångfartyget hade för storm nödgats intaga hamn, så att det först kl. 2 i natt anlände till staden. Det återgick likawäl i dag wid wanlig tid till Stockholm.

Westmanlands Läns Tidning torsdag 27 juli 1843

Det i förra numret omförmälda Fartyg, som sjunkit å Björkfjärden war lastadt med nära 300 tunnor hwete. Redan i går befanns det wara upptaget och i det närmaste färdigt att till destinationsorten afgå.

153) Fartygsförlisning

Pilskär, Strängnäs

Vestmanlands Läns Tidning 28 april 1842

STRENGNÄS. Då skeppare Spångberg ifrån Arboga Fredags förmiddag den 15 april, med en med stångjern och rödfärg lastad jakt, under nordlig storm passerat staden, för att afgå till Stockholm, träffade honom wid Klocksten den olyckan, att Klyfvarbommen sprang af, så att han icke kunde hålla upp i wind, utan måste kasta ankaret, hwilket ej stoppade; hwarföre jakten dref så hårt mot stranden wid Pilskär, att hon tog läck och sjönk, men likwäl ej djupare, än att relingen står öfwer wattnet, så att den på däck warande rödfärgen ej lærer tagit skada, och man hoppas att snart kunna sluta den påbörjade lossningen af lasten och låta reparera jakten.

Vid genomgång av kända Arboga-fartyg under den aktuella tiden kan ingen skeppare Spångberg anträffas. Däremot finns uppgift om en skeppare Lars Spångman som år 1825 förde jakten PRINS FREDRIK ADOLPH och år 1834 förde jakten ENIGHETEN, båda fartygen med hemort i Arboga.

154) motorjakten EMIL av Vaddö

Dävensövikén, Dävensö, S Bro

Sannolikt byggd i Gävle på 1880-talet och första tiden hemmahörande där.

Hemmahörande i Vaddö från 1898, där hon ägdes av trävarufirman Pettersson & Jansson. Fartyget var på 13 ton och byggd av furu på kravell samt hade en 6 hkr ångmaskin. Det folkliga namnet på henne i Vaddö var "Yttersta domen", efter det våldsamma liv hon förde vid gång. Sålde 1946 till en person boende vid Dävensö gård på ön med samma namn. Det berättas på ön att råoljemotorn gick dåligt. När den startades rökte den för dj-1 och hela viken såg ut som den deltagit i slaget vid Lützen. EMIL var rätt så läck och måste regelbundet pumpas. Detta missade ägaren då och då. En gång gjorde han det alldeles för sent och båten sjönk i Dävensövikén c. 1950. EMIL ligger kvar på förlisningsplatsen med däck straxt under vattenytan. Relingen, däck och luckkarmarna syns från vattenytan. Varje sommar kommer det fritidsbåtar in i viken och kör rakt in i lastrummet på henne. Det går bra med litet fart, men att komma därifrån utan draghjälps är knepigare. Vraket är utmärkt i sjökortet. Position N59° 26,7" 017° 36,3"

155) Pråmvrak

Dävensövikén, Dävensö, S Bro

En soetsgattad pråm, byggd av furu på kravell, står på botten vid Dävensö gårds brygga. Däcket står straxt ovan vattenlinjen. Pråmen saknar mast och bom. Dessutom börjar det växa sly på henne. En tidigare arrendator på Dävensö gård köpte pråmen på exekutiv auktion i Stockholm. Den nye arrendatorn fick lov att för ett visst pris överta pråmen från den avgående arrendatorn. Ungefär 1960, straxt efter att den nye arrendatorn tillträtt, sjönk pråmen vid bryggan och där har den fått stå kvar. Trots viss möda har pråmen inte kunnat identifieras.

Position N59° 26,7 017° 36,1"

- 156) motorfartyget LARS/4911 S Malmhuvud, norr om Munsö
Byggt av järn i Ljusne år 1908. Längd 19.43 m, Bredd 4.62 meter.
Efter olika ägarebyten runt Stockholm hamnar LARS hos skeppare Elof Lindegren i Kungsängen. Han kör ofta sand från Lötens sandtag på Munsö in till Stockholm, men egentligen har båten för liten för denna hantering. Först 1948 byter han denna lilla båt mot en större. Efter ytterligare ett antal ägarebyten blir LARS fritidsfartyg 1968. Fritidsfartyget får dock ingen ro utan flyttas runt i Stockholms omgivning där den ligger en tid på varje plats. I början av 1970-talet kommer ett hippiegång med henne till Sluts brygga på Munsö. Efter diverse flyttningar lämnas hon vind för våg på Malmhuvuds södra sida utan täckning för lastluckorna. Regnvatten samlas snart i henne och efter en tid sjunker hon. Masten, bestående av en telefonstolpe, och gösstaken syns fortfarande ovan vattenytan.
Position N59° 26.05" 017° 33,9"
- 157) Pråvrak N Rönnskär, Björkfjärden
Fiskaren på Dävensö har iakttagit resterna av en pråm som stuckit upp på norra udden av Rönnskär, som ligger norr om Gräsholmen. Resterna har han personligen sett sedan 40-talet. Resterna ligger på 1.5 meters djup. Endast botten och en del spant återstår. Längden har uppmätts till 23.90 meter och bredden till 6.80 meter.
Enligt senare uppgifter torde detta vara en av de 2 pråmar som bogsängf.
APPENDIX förlorade genom läckage så snart de kom väster om Ormsundet och ut på Björkfjärden. Den ena pråmen sjönk på djupt vatten, medan den andra hann att dragas in på grunt vatten. Läckaget torde bero på att pråmarna legat tomma hela sommaren. Händelsen inträffade 14 september 1921.
Position 59° 27.05" 017° 33,3"
- 158) Fartygskyrkogård Lötens sandtag, Långtarmen
Lötens sandtag på Munsö har utlastningen efter öns östra kant. Sandtaget har varit i verksamhet i åtminstone 100 år på denna plats. Under de åren, och åtminstone fram till 1930-talet, har åtskilliga pråmar av olika slag, efter att ha tjänat ut, sänkts på lämplig plats. På denna plats, straxt söder om den nuvarande betongkajen, har det sänkts åtskilliga pråmar. Ett antal syns ovan vattnet bl.a. pråmen ARNE No 4 ex passagerareångfartyget SIGUNA/2346, som ligger uppkörd halvvägs i skogen, och träpråmen T.B. 236. De pråmar som syns står i sin tur på äldre pråmar.
Position N59° 25,2" 017° 35,5"
- 159) slupen AUGUSTA/1720 Grytskär, Ekolsundsviken
Byggt av ek och furu på klink år 1857 vid Mälsåker å Selaön. Längd 19.77 meter, Bredd 5.97 meter. Fartyget tillhörde skeppare Carl Teodor Sandin, Marstrand, Övergrans socken. År 1919 meddelar Sandin att fartyget är förstört.
En sagesman berättar att skeppare berättar att skeppare Sandin först hade slupen FREDEN, som sannolikt slopades 1892, och därefter slupen AUGUSTA. Både lades mellan Grytskär och Skogstorp i Ekolsundsviken, där de fick sjunka. FREDEN stack det på 1940-talet upp några spant av, medan man såg däcket av AUGUSTA. En annan sagesman berättar att FREDEN var på 1960-talet helt borta, medan man såg några spant av AUGUSTA.
Position: N59° 34,7" 017° 24,6"
- 160) slupen FREDEN ej registrerad Grytskär, Ekolsundsviken
Byggt av furu på klink. Längd 59.40 fot, Bredd 19.20 fot. Byggt år 1862 eller tidigare. Skeppare Carl Sandin, Marstrand, Övergrans socken äger henne åtminstone från 1866. Efter att ha tjänat ut lades hon troligen år 1892 mellan Grytskär och Skogstorp i Ekolsundsviken. Se även ovan.
Position som ovan
- 161) slupen HILDUR Lötén, Långtarmen
Slupen ägdes av Knut och Oscar Mårtensson, Pilsbo, Skokloster. Fartyget har ett helt okänt ursprung. Mårtensönerna körde, som så många andra skutägare, sand från Lötens sandtag till Stockholm och andra byggnadsplatser. År 1919 eller möjligen 1920 hade man, som vanligt, lastat sand vid Lötén för transport till Stockholm. Det var vid avfärden stiltje, men man sköt ut för att lämna plats för nästa lastare. Liggandes straxt utanför Lötens sandtag i stiltje i väntan på vind och nedlastad till relingen passerar HILDUR av ett uppsalaångfartyg och hennes meterhög häckväg slår rakt in i fartyget och sänker slupen. Bärgningsförsök gjordes, men när HILDUR kom till ytan bröts hon i två delar. Fartyget fick därefter vila i frid.

162) Skrotnräms Torshällaåns mynning, Blacken

Torshälla Tidning 18 augusti 1927

Bärgningen av den vid Torshällaåns mynning förlista prämen, lastad med järnskrot för Nyby bruks räkning, pågår sedan en vecka tillbaka med hjälp av dykare, och man har hittills lyckats bärga cirka 40 ton järnskrot eller drygt halva lasten. Prämen, som var för hårt lastad och därför genom då rådande hög sjö utifrån fjärden i förening med stark ström från ån, tog in vatten och sjönk vid sidan om segelleden, ligger på 6 meters vatten med någon slagsida mot styrbord.

Prämen skall ligga i en linje från den norra stenen i utloppet i NV riktning mot land. Prämen har eftersökts tidigare under andra premisser och den är ännu inte anträffad.

163) prämvrak Sandvikens brygga, Södra Dävensö

Prämen har mätts upp till 18.60 meter i längd och c. 3 meter i bredd. Endast botten och spant återstår av henne. Hon ligger i vasskanten invid Sandvikens brygga. Enligt uppgift användes prämen under 1930-talet av fiskaren på Grässkår för att hopsamla traktens sopor i för vidare transport till Lövsta sopstation. När han i slutet av 1930-talet var till åren kommen och inte längre orkade med denna syssla skänktes prämen till arrendatorn av Sandviken på Dävensö. Denne lade upp prämen som vindskydd vid sin brygga. Och där gick det som med alla upplagda träfartyg; den rasade samman till vattenlinjen.

Position N59° 26,00" 017° 35,4"

164) prämvrak N Killinge gård, N Sigtuna

Signhildsbergs tegelbruk brann ner år 1905 och Bärmö tegelbruk upphörde år 1912. Vid den tiden skulle ett tegelbruk anläggas vid Killinge. En prämsänktes vid stranden och en stensködd brygga anlades därpå, men tegelbruket blev aldrig uppfört.

Vid avsökning på platsen kan endast spridda spant och några bordplankor ses. sannolikt ligger rester av prämen kvar under bryggan.

Position N59° 39,55" 017° 36,75"

165) Fartygsvrak Örsand, Vassunda socken

En sagesman berättar att ett vrak ligger mellan Örsand 1 och 2. Fartyget skall ha tillhört en person som bodde i skogen öster om Örsand och enbart kallades "Hönan" på sin tid. Något namn är inte bekant. Han hade skutan liggande vid Örsand. Skutan läckte och måste pumpas då och då. Vid ett tillfälle hade några buspojkar lagt sten i pumpröret så att han inte kunde pumpa, med den oföljd att skutan sjönk innan han fick bort stenarna. Innehavaren av Örsand uppger att vraket är muntligen bekant sedan 1890-talet. På 90-talet hade en uppsalabagare Duboir sitt sommarnöje straxt söder om Örsand. Bagaren metade abborre vid vraket dagarna i ände, med framgång tydligen. Detta till förtrytelse för Örsandsfolket, som hade bagaren sittande utanför tomtgränsen dagarna i ände.

Vraket ligger 30-40 meter N fastighetens brygga och 10 meter utanför vassen. Vrakplatsen består av en större hög sandblandad lera, rikligt beväxt med blåmusslor, varur det sticker musselbeväxta spant och träsjok. Vraket är byggd av furu på kravell. Vrakplatsen består enbart av lösa sjok, varför vraket inte kunnat uppmätas.

Position N59° 40,55" 017° 31,5"

166) motorjakten ANETTE Skadeviken, fjärden Oxen

Fartyget ägdes av skeppare Karl Sundberg, Torsborg, Vassunda socken. Båten har köpts från riksdagsmannen Fabian Månsson, men har för övrigt ett okänt ursprung. Sundberg körde oftast sand och plank med den. Cirka 1930 låg man för ankar och väntade på en sandlast vid Skadevi grustag. När fartyget tillfälligtvis var utan tillsyn stal en skepparbroder ankaret och ankarlinan, varefter båten blåste i land där hon slogs sönder i botten. Båten fick ligga kvar, men Sundberg blockade sedermera reda på maskin och propeller. Ankaret och linan hittade han senare på en stockholmsskuta, men när båten hans var sönderslagen fick de väl behålla rasket.

Vraket ligger i vassen vid Skadevigrustag på 1.2 meters djup. Upmätt till 10.3 meters längd och 3 meters bredd. Fartyget är byggd av furu på kravell.

Position N59° 40,55" 017° 31,5"

167) Pråmvrak

Sågverket, N Biskops-Arnö

Ryttmästare Åkerblom på Biskops-Arnö drav ett sågverk på Öns norra del. Där ligger förutom hans motorpråm ANNA en pråm. Pråmen är byggd av furu på kravell med innergarnering. Endast botten, spant och innergarnering återstår. Uppmätt till 11,3 meters längd och 4,3 meters bredd.
Position N59° 40,5" O17° 29,85"

168) Pråmvrak

Skadeviken, fjärden Oxen

En sagesman berättar att ryttmästare Åkerblom på Biskops-Arnö innehade motorpråmen ANNA med 2 pråmar. ANNA och en pråm ligger vid sågverket på Biskops-Arnö. Den andra pråmen ligger vid Skadevi sandtag c. 3 meter norr om den här ovan nämnda ANNETTES vrak. Pråmen hade anlänt till grustaget tom och man hade satt henne rakt över en avbruten påle och vartefter man lastade stack pålen in i pråmen. När lastningen var verkställd fick man inte pråmen ur fläcken utan hon lämnades som vrak, hellre än man lossade den intagna sandlasten. Bordsidorna har fallit utåt och över alltihop ligger sandlasten. Längden har uppmätts till 18,00 meter och bredden till c. 5 meter.
Position N59° 40,55" O17° 31,5"

169) Fartygsvrak

Djupviken, Arnöhuvud, Lårstaviken

Tre sagesmän omtalat var för sig en förlisning på samma plats:
1. C. 1930 var två bröder vid Lillåker far att sätta upp ett stängsel. Då låg ett 2-mastat sjunket straxt utanför Lillåker. Under middagsrasten lånade de en eka och rodde ut för att titta på vraket. Det var ett heldäckt fartyg med små lastluckor av en typ som de aldrig sett i Mälaren tidigare. Hon låg straxt under vattenytan så att man kunde ro över henne. De vet inte vilket fartyg detta är.
2. Vraket vid Lillåker är ett fartyg som varit till Alsta tegelbruk uppströms Örsundsbro och lastat tegel en sen höst och vid avfärden mötte man nyis i Lårstaviken. Man fick läck i fören och för att inte sjunka gick man in till Lillåker för att sätta fartyget på grund, vilket man inte helt lyckades med. Förlisningen torde ha skett på 1920-talet.
3. Det aktuella vraket ligger vid bokstaven D i Djupviken på Arnöhuvuds SO sida. En bogserbåt med pråm gick in och lade sig här i skydd för NO storm, där sjönk pråmen. Man hade inte kommit till Alsta ännu, varför pråmen är tom. Förlisningen torde ha skett under 1920-talet.

Vraket har eftersökts både genom draggning och dykning, men den har inte kunnat anträffas.

Position N59° 43,5" O17° 33,00"

170) Skutvrak

Vargholmshålet, Blacken

Fiskaren Lennart Karlsson, allmänt kallad Fiskar-Lennart, född i början av 1900-talet och boende i Kvicksund berättar att hans far, som också var fiskare i Kvicksund återberättat följande: En skeppare med en skuta kom seglande från Blacken mot Kvicksund. Skepparen var högradigt berusad. Redan i höjd med Torshälla Huvud höll han, med rätt position i farleden, rak kurs mot Kvicksundsbron, som man ser från denna plats. Och på den kursen går han. Men på den kursen går han in genom sundet mellan Vargholmen och Granholmen. På sundets östsida går han kraftigt på grund. Den berusade skepparen hämtades i land av omkringboende. Skutan lämnades kvar på platsen som vrak.

I sundet mellan Vargholmen och Granholmen är det c. 2 dm djupt och sundet är beväxt med så tät vass att man inte kan ta sig in där. Vassområdet har flygkontrollrats och inga gluggar finns i vassen, som antyder något vrak där. Att vraket inte har kunnat anträffas kan bero på att det legat mycket grunt och att ostliga stormar, is och allmänt oväder sedan förlisningen både nedbrutit och fört resterha vida omkring.

Kjell Ove Matsson